

Čakavsko pjesništvo u Istri Od spašavanja dijalekta do očuvanja identiteta

Mikro svijet zavičajnosti polazišna je odrednica k makro svijetu. Poezija, kao univerzalna pojava, omogućuje otvaranje svih granica na najplemenitiji, najintimniji način. Istarska dijalektalna poezija i čakavski pjesnici omogućili su preživljavanje različitim jezičnim idiomima istarskog poluotoka koji bi usmenom predajom izumrli, kao i sela u kojima su govoreni. I danas iz njihovih stihova crpimo spoznaje o specifičnostima životnih situacija naših predaka, kao što će u budućnosti naši potomci otkrivati nas kroz današnju poeziju. Međutim, ima i primjera, kada pod izlikom očuvanja jezika i tradicije, istarska dijalektalna poezija postaje sama sebi surhom zaboravljajući na njezinu estetsku komponentu.

Predmet je ovog rada čakavski dijalekt i dijalektalna čakavska poezija kao čuvar suvremenog etničkog identiteta Istre, bez vrednovanja njezinih umjetničkih dometa i lirskih dostignuća. Cilj je ukazati da, neovisno o umjetničkoj vrijednosti, dijalektalne pjesme i njihovi stvaratelji doprinose boljem razumijevanju tradicijske kulture, kao i očuvanju dijalekata.

Ključne riječi: čakavsko pjesništvo, dijalektalna književnost, etnički identitet, Istra

O dijalektu

Da bismo mogli raspravljati o dijalektu i dijalektalnoj poeziji, važno je definirati pojam jezik. Pod pojmom jezik najčešće mislimo na standardni jezik koji se upotrebljava u državnim ustanovama, većini beletrističke produkcije, te koji je normiran i stabilan u vremenu i prostoru (Brozović, 1998: 171).

U sustavu tradicionalnih vrijednosti među prvima je, zasigurno, jezik. Upravo je on dominantno obilježje identiteta, koje se vrlo lako otkriva govorom izražavajući dihotomiju između nas i drugih. Isto tako, jezik u pisanom i pjevanom obliku često je okosnica poistovjećivanja s određenim identitetom.

Mnogobrojne su definicije dijalekta, odnosno narječja. U lingvistici, to je posebna vrsta ili oblik živog jezika proširen na stanovitom geografskom području, s izrazitijim vlastitim fonetskim, morfološkim i leksičkim obilježjima po čemu se razlikuje od drugih narječja istoga jezika. S obzirom na razliku u odnosu na književni jezik, narječje se definira kao specifični oblik stanovitog jezika što se upotrebljava na određenom lokalitetu ili geografskom području, koji pokazuje dovoljno razlika prema standardnom ili književnom obliku jezika u izgovoru, gramatičkoj konstrukciji i idiomatskoj upotrebi riječi, tako da se može smatrati posebnom cjelinom, mada se odviše ne razlikuje od ostalih narječja istoga jezika (Simeon, 1969: 882, 883).

Lingvistički gledano, dijalekt sadrži sve sastavnice standardnog jezika, a ipak se često smatra podređenim pojmom, odnosno “upućuje na nešto manje vrijedno, ekonomski i obrazovno zaostalije i ruralnije” (Grbić, 1998: 186). I to je jedan od razloga zašto ljudi često mijenjaju svoj govor, ovisno o situaciji, koja je uvjetovana intimnim, društvenim, političkim i ekonomskim razlozima. Dijalekt u svrhu regionalnog naspram nacionalnog. Dijalekt u svrhu brzog raspoznavanja “svojih”. Dijalekt kao temelj identiteta. Osim kao sredstvo komunikacije sustava znakova međusobnog sporazumijevanja, postaje i sredstvo moći. Svojim simboličkim obilježjem poprima snagu identifikacije određenoga regionalnog identiteta. U našem slučaju, istarskog identiteta.

Pretpostavlja se da je čakavski jezik ušao u Istru s prvim Hrvatima na samom kraju VI. stoljeća. Iako potčinjavan mnogobrojnim standardnim jezicima osvajača, uspio se očuvati na krajnjoj granici Hrvatske. Putem jezika, odnosno dijalekta možemo otkriti pojedinačne etnije koje zajedno čine “melting pot” istarskoga čakavskog dijalekta, odnosno u širem smislu identitet “Istrijana”. Model “lonca za taljenje” označava strategiju koja nastoji “stopiti” kulturne i etničke raznolikosti (Živković, 1995: 29). Međutim, u “istarskom loncu” jedan je identitet ili jedan dijalekt oformljen, “stopljen” za vanjsku upotrebu (*priko Učke*). Njime se služi i popularna kultura, primjerice, istarski glazbenik Alen Vitasović, kao i najpopularnija i najzastupljenija istarska regionalna stranaka – Istarski demokratski sabor. Unutar same Istre funkcioniraju brojni lokalni identiteti, a paralelno s njima i lokalni dijalekti. Tendencija je lokalnih kulturnih i političkih vlasti da se lokalni dijalekti afirmiraju putem lokalnih novina i kulturnih manifestacija. Međutim, zbog načina suvremenog života istarski dijalekti neminovno sve više dolaze u doticaj te se “sve više ujednačuju dijalekatske razlike i gube specifičnosti koje su u seoskoj izoliranosti bile prisutne i nenačete susjednim idiomima” (Šimunović, 1985: 66). Takav “stopljen” istarski dijalekt, koji Kalapoš, prema Šimunoviću, naziva istarski koine (Kalapoš, 2002: 105), koristi se u Istri u različitim popularnim štivima, kao i u satiričkom podlisku *Glasa Istre La kostu*, te u istarskom kalendaru *Franina i Jurina*, iako se upravo u takvom tisku ističu i posebni poddijalekti, od kojih je *labinjonski* (labinska čakavica) jedan od prisutnijih. Stanovništvo Istre, kroz iskustvenu povijest, naučilo je u vrlo kratkom vremenu jezike «gospodara» (ta-

lijanski, njemački, standardni hrvatski), no u svojim je domovima oduvijek govorilo hrvatski – *po našu*. I svi ti Istrani kada bi se, primjerice, našli na sajmu, govorili bi jedan kompromisni, nikad dogovoren a ipak prihvaćen, univerzalni čakavski, uvjetno nazvan “esperanto”.

Dijalektalna (čakavska) poezija 20. stoljeća

Istarska dijalektalna poezija u svojim se začecima radala «ne kao želja da se stvori neka posebna književnost, već kao potreba kulturne i duhovne opstojnosti u predjelima Istre, u kojoj su denacionalizatorski procesi prijetili presijecanjem etničkih korijena hrvatskog življa» (Rabac-Čondrić, 1993/94: 207).

Prvu pjesmu na čakavskom dijalektu u prošlom stoljeću napisao je gradišćanski Hrvat Mate Meršić Miloradić 1903. Vladimir Nazor 1906. piše “Galeotova pesan/Galio-tovu pesan” (Stojević, 1987: 253). U točno sto godina, čakavska je poezija doživljavala svoje uspone i padove. Njezina perzistencija kroz stoljeće dokaz je njezine vrijednosti i neumitnosti. Razlozi postojanja dijalektalne poezije mogu se objasniti s više aspekata, “počevši od one patetično-psihološko-autobiografske, preko lingvističke, stilističke, eksperimentalne i socijalne, do one antropološke i ideološke” (Rota, 2000: 3), ali i programske poput onih kojima se Vladimir Nazor borio za hrvatstvo u vrijeme Austro-ugarske monarhije, a Mate Balota u vrijeme vladavine fašističke Italije. Svi ovi razlozi ukorijenjeni su i u istarskoj dijalektalnoj poeziji. Dijalektalna poezija temelji se na zavijačnosti, ako pod tim pojmom ne razumijevamo isključivo geografsku pripadnost, već i duhovni prostor pjesnika, kao i povijesnu određenost. Problematika dijalektalnog pjesništva Istre u prošlom stoljeću i danas nije ista. Za vrijeme vladavine Italije, Hrvatima u Istri bilo je zabranjeno govoriti materinim jezikom, a nakon Drugoga svjetskog rata “pod uplivom starih koncepcija da je jezična norma neprikosnovenacionalna vrijednost, da jedino ona označava pravi kulturni i nacionalni identitet, dovodi se u položaj da se moraju stidjeti svog vlastitog čakavskog materinskog govora” (Črnja, 1978: 127). Dijalektalna pojava u ovom primjeru već jedno stoljeće govori izvorno i autentično o sudbini jednog naroda vezanog jezikom, koja u svojoj posebnosti i specifičnosti sačinjava dio mozaika globalizacijskog procesa. Postojeću dijalektalno pjesništvo s regijom, minoriziramo njegovu vrijednost. Zašto bi nečija poezija bila isključivo istarska, kada je ona i hrvatska i europska? Postoji li uopće problem pisanja na govornom jeziku u kontekstu razumijevanja istog od ostatka svijeta? Ima li dijalektalna poezija potrebu prebacivanja s lokalne na globalnu razinu ili se ona piše za određenu publiku? “Ko ti misliš da njihove želje i njihova dela, njihove strasti i njihove pokore, njihove radosti i njihove žalosti mogu interesešati drugi, učeni svit zvan Istrije, to će valjda isto toliko, ko ne i više, interesešati njihovo življenje i njih same? Ma ko ćeš da pišeš za njih, untar triba pisati “po domaću”, u dialetu, kakor doma, na selu govore ...” (Valić, 1944: 6). U prošlosti, pisalo se na dijalektu da te razumiju oni o kojima se piše, odnosno oni za koga se piše, a danas radi svjesne potrebe da govorni jezik ostane zapisan kako bi nastavio živjeti preoblikovan

na papiru. Mikro svijet zavičajnosti polazišna je odrednica k makro svijetu. Poezija, kao univerzalni pojam, omogućuje otvaranje svih granica na najplemenitiji, najintimniji način. Ugniježđen u poeziju, dijalekt, koji je stoljećima bivao jedinim jezikom naroda, govor s okusom majčinog mlijeka, narječje koje govori o porijeklu tebe samoga, koje te čini osebnim i ukazuje na razliku između tebe i drugih – omogućuje sagledavanje dualizma regionalno/univerzalno na sasvim drugačiji, inherentan način. Ili, vraćanjem dijalektalnoj, zavičajnoj poeziji “činimo što možemo da bismo u poremećenoj ravnoteži između polisa i ekumene ohrabрили otpore globalnoj standardizaciji (i hegemonizaciji) oblika, ideje i misli, kao i otpor kovitlanju onih nesmiljenih mehaničkih silnica koje u velikoj duhovnoj dijaspori našega vremena teže, između ostalog, da i umjetnost izgubi domovinu” (Črnja, 1978: 10, 11). I na kraju, je li dijalektalna poezija uvjetovana pjesničkim htjenjima da na najbolji način izraze svoja stanja, emocije, vrijednosti, potrebe, odnosno je li njihovo pisanje na dijalektu njihov jedini iskreni jezik, jezik na kojem sanjaju i pomoću kojeg jedino mogu prenijeti misli? Nedavno sam pitala jednog istarskog pjesnika zašto piše na dijalektu. Odgovorio mi je da je to njegov materinji jezik.

No, evo i obrazloženja Nelide Milani Kruljac, istarske književnice i prevoditeljice talijanskog podrijetla, čemu dijalekt za pisanje poezije. Prema njezinu mišljenju, jedan je od motiva i vernakularan. Ona, naime, smatra da pjesnici najradije, gotovo urođeno, biraju jednostavne i jasne motive koje svrstava u lirsko-nostalglično-elegijsku poeziju posvećenu intimi, djetinjstvu, običajima. Nasuprot tome, druga je težnja ekspresionistička koja ima iste ciljeve poput poezije na standardnom jeziku. Zaključno u svome članku kaže da je funkcija dijalektalne poezije «proširiti emotivnu sferu, izricati osjećaje koji se možda istrošenim, sivim beskrvnim, otrcanim, banalnim, otuđenim i birokratiziranim književnim jezikom ne mogu više izraziti» (Milani Kruljac, 1997:140). Iako izražavanje emocija dijalektalnim jezikom zvuči vrlo emotivno i dirljivo, valja napomenuti da sam od istarskog dijalektalnog pjesnika Drage Orlića dobila i oprečnu informaciju. On tvrdi da je na istarskom dijalektu, kao odrazu tradicijske kulture, teško pisati o emocijama, odnosno nije moguće verbalno ili tekstualno izraziti emocionalna stanja o kojima se u kontekstu tadašnjih kulturnih normi nije govorilo.¹ U razgovoru pak s Danijelom Načinovićem o istoj problematici saznajemo: «Kod mene recimo neki lingvist mora biti oprezan jer ja konstruiram riječi, ja ih spajam, ja ih uzimam simo-tamo, vrlo često. Što je dopušteno, teško je izraziti emocije na dijalektu, na primjer glagol *zgubiti se*, izgubiti se a meni je trebala izgubljenost, zapravo prostor gdje se stvari gube, pa sam konstruirao riječ *zgubina* koja po sebi da je netko vidi bi mogao reći da je tako neki stari čovik reka, nastojao sam sve konstrukcije da budu logične unutar koloture jezika. Tako da ta *zgubina* vjerojatno ne postoji u tradicijskom jeziku, to se tako neće reći, ali netko ko piše na to ima pravo. Dijalekta

¹ Sjećam se da mi moja nona Fuma, dok smo zajedno živjele, nije poklone za rođendan osobno uručivala, već ih je ostavljala na stolu. Isto tako, pri mojim odlascima nakon završetka školske godine nije se opraštala u zajedničkom emocijama nabijenom kontaktu, već isključivo mahanjem kroz prozor. Naime, pri mojem je odlasku iz stana ona proboravila u svojoj sobi.

nema na televiziji, nema ga tamo gdje se jezik melje, gdje se stvara njegova moderna elastičnost ...»

O čakavskoj poeziji napisane su razne studije. Konstrukcija i sistematizacija istarskog pjesništva kroz stoljeća izazov je za mnoge znanstvenike.² Najjednostavnija kronološka sistematizacija čakavskog pjesništva 20. stoljeća uključuje međuratno razdoblje, dok je poslijeratno pjesništvo određeno generacijskim pristupom. Na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće javljaju se istarski preporodni pjesnici, čiji je najznačajniji predstavnik Matko Laginja. Početkom 20. stoljeća istarski se preporod polako gasi, bliži se kraj austrougarske vladavine i na književnu scenu stupa Vladimir Nazor: “U periodu do 1914. godine Vladimir Nazor stvara i svoje prve čakavske pjesme, najavljujući međunarodnu čakavsku pjesničku revoluciju.” (Strčić, 1989: 18). Između dva rata objavljuju Drago Gervais i Mate Balota. To razdoblje obilježuje socijalna tematika (Stojević, 1987: 298). Čakavski pjesnici pišu o Istri, ugrađujući sve njene komponente: djetinjstvo, pejzaž, život na istarskoj zemlji, od istarske zemlje “čija je karta identifikacije sveukupno njegovo povijesno nasljeđe, ujedno i jezik kao dio tog identiteta” (Strčić, 1989: 22). Potkraj međuratnog razdoblja javlja se Zvane Črnja koji anticipira fašizam, najavljujući *šćavunstvo* i nacionalnu pobunu. On će i za vrijeme rata te neposredno u poslijeratnom razdoblju u suvremenim književnim tokovima zauzeti mjesto najafirmiranijeg i najutjecajnijeg istarskog pjesnika. U drugoj polovici 20. stoljeća javlja se velika grupa autora koja i danas djeluje. Ako ih pokušamo sistematizirati prema godinama rođenja, a da kvalitetu uvjetujemo njihovim uvrštavanjem u tri najistaknutije studije čakavskog pjesništva,³ predstavnici rođeni tridesetih godina su: Rudolf Ujčić, Miroslav Sinčić, Ivica Pilat, Milan Rakovac; predstavnici rođeni četrdesetih godina: Drago Orlić, Zdenka Višković-Vukić; te Daniel Načinović rođen pedesetih godina. U najnovije vrijeme istaknuto mjesto zauzeli su Tomislav Milohanić, Denis Kontošić, Nada Galant, Evelina Rudan i dr.

Obilježja čakavske lirike najprepoznatljivija su u poeziji Zvane Črnje. Izuzetno je naglašen moment zavičajnosti kroz motive ruralnog, težačkog ambijenta, te duhovne ostavštine Istre. Črnja progovara o vrijednostima koje su, koliko zavičajne, toliko i univerzalne: da smo svi jednaki pred smrću, o otuđenju, gubitku identiteta. Sličnu problematiku prodora alijenacije u vlastitu ruralnu sredinu ugnježđuju u poeziju i M. Sinčić i M. Rakovac (Strčić, 1989: 37). Indikativno je, što možemo zamijetiti kod većine istarskih pjesnika, uključujući i kantautore, “da se u valovima izmijenjenih poetika i generacija vraća uvijek osvježavajuće oslušivanje narodne pjesme, od Nazora i prvih pjesnika u međuraću, preko Črnje, do Daniela Načinovića, vodećeg predstavnika današnjeg vremena” (Strčić, 1989: 38). Stoga su upravo prepoznatljiva

² Konzultirati djela Milorada Stojevića, Ive Rudana, Borisa Biletića, Zvane Črnje i Mirjane Strčić.

³ Stojević, Milorad (1987) Čakavsko pjesništvo 20. stoljeća, Antologijska studija, Izdavački centar Rijeka; Biletić, Boris (1997) I ča i što i kaj, Iz suvremene hrvatskoistarske lirike, Sveučilišna knjižnica u Puli, Istarski ogranak Društva hrvatskih književnika i Strčić, Mirjana (1989) Istarska pjesmarica, Antologija hrvatskog pjesništva Istre XIX. i XX. stoljeća, Čakavski sabor Pula.

obilježja čakavske lirike, koja progovaraju o zavičajnoj tradiciji, trajna vrela etnoloških istraživanja.

Suvremena dijalektalna poezija u Istri

Priznatim i malobrojnim čakavskim pjesnicima Istre iz proteklog stoljeća, na prijelazu u novi milenij dijakronijski se pridružuju brojni i/ili prebrojni suvremeni dijalektalni istarski pjesnici.

Potreba da se čakavska poezija institucionalno njeguje (koja je možda i jedan od uzroka brojnosti pjesnika), niknula je u Žminju 8. svibnja 1969. kada je osnovan Sabor čakavskog pjesništva «koji je prvotno zamišljen kao kulturna i znanstvena manifestacija posvećena uglavnom pitanjima vrednovanja čakavskog pjesništva» (Ladavac, 2000: 5). Ubrzo se ukazuje potreba za jačanjem i širenjem tog pothvata te se 5. veljače 1970. osniva Čakavski sabor koji svoje djelovanje širi i izvan Istre u Hrvatsko primorje i Dalmaciju.⁴ Idejni začetnik i glavni pokretač Čakavskog sabora bio je Zvane Črnja. Ideja vodilja sastojala se u sinkroniziranju potrebe kulturne i znanstvene djelatnosti Istre s ubrzanim i naglim materijalnim razvojem. U ovih 37 godina rada Čakavskog sabora programska orijentacija i ostvarenja mogla bi se sažeti u nekoliko glavnih aktivnosti, odnosno kategorija, a to su: kulturno-umjetnički program, znanstveni skupovi i izdavačka djelatnost.

Izdavačka djelatnost sastojala se od izdavanja zbornika sa znanstvenih skupova, monografskih edicija, antologijskih izbora, dokumenata, zbirki poezije, notnih zapisa i, zasigurno, najznačajnije edicije *Istra kroz stoljeća* koja je na sjednici skupštine Čakavskog sabora ocijenjena kao projekt i pothvat stoljeća: «Ta je kapitalna edicija, prema zamisli Črnje i suradnika, trebala dokumentirano svjedočiti ne samo o milenijskom trajanju hrvatskih korijena, o kulturno povijesnim osobitostima i o multikulturalnosti ovih krajeva, nego i o tome da smo se sa ovim prostorima, povijesnim tokovima, lomovima i turbulencijama usprkos, uvijek kretali kao krucijalni i živi kulturni subjekt i da ovi prostori imaju što prinijeti kako u općenacionalnu tako i u europsku kultur-

---

⁴ Čakavski sabor organiziran je prema programsko-teritorijalnim katedrama koje bi trebale, svaka prema svojim specifičnostima, težiti ostvarivanju programskih ideja. Trenutačno Čakavski sabor pod svojim okriljem ima 24 katedre: 1. Katedra Čakavskog sabora Buzet, 2. Katedra Čakavskog sabora Cres-Lošinj, 3. Katedra Čakavskog sabora Grobnik, 4. Katedra Čakavskog sabora Klana, 5. Katedra Čakavskog sabora Kornić (otok Krk), 6. Katedra Čakavskog sabora Kostrena, 7. Katedra Čakavskog sabora Labin, 8. Katedra Čakavskog sabora Mošćenička Draga, 9. Katedra Čakavskog sabora Novigrad, 10. Katedra Čakavskog sabora Novi Vinodolski, 11. Katedra Čakavskog sabora Opatija, 12. Katedra Čakavskog sabora Otočac, 13. Katedra Čakavskog sabora Pazin, 14. Katedra Čakavskog sabora Pinezici (otok Krk), 15. Katedra Čakavskog sabora Poreč, 16. Katedra Čakavskog sabora Rab, 17. Katedra Čakavskog sabora Rakalj, 18. Katedra Čakavskog sabora Rijeka, 19. Katedra Čakavskog sabora Roč, 20. Katedra Čakavskog sabora Ronjgi, 21. Katedra Čakavskog sabora Svetvinčenat, 22. Katedra Čakavskog sabora Škrlevo, 23. Katedra čakavskog sabora Zagreb i 24. Katedra Čakavskog sabora Zminj.

nu i duhovnu riznicu i sintezu.» (Tončinić: 2005: 13). Izdano je 11 kola s ukupno 64 knjiga, od toga 10 knjiga poezije, a u pripremi je 12. kolo.

Osnovna problematika prvih godina rada Čakavskog sabora temeljila se na problematiziranju i preispitivanju čakavskog pjesništva. Organiziraju se natječaji za čakavsku poeziju te aktualiziraju teme poput starija čakavska poezija i književno-povijesno značenje čakavskog izraza; hrvatska dijalektalna poezija; dijalekti i moderna književnost; dijalektalna komponenta u djelima Miroslava Krleže; zavičajna književnost u nastavi itd. Zasigurno su takva temeljna stremljenja Čakavskog sabora doprinijela izdizanju čakavske riječi, čakavskog govora i dijalekta iz «komunikološke i teritorijalne margine» (Tončinić, 2005: 14) koja se bez takve inicijative mogla naći u paradoksu zaborava folklornih stremljenja. I tako, gotovo 40 godina nakon inicijalnih kvalitativnih sadržaja, kulturna obilježja istarskog poluotoka poprimaju masovnu identifikaciju s početnim ciljevima. Dijalektalno stvaralaštvo, živeće u svojoj punini, ostavlja tragove identiteta multikulturalizma istarskog čovjeka u strukturi današnjeg poimanja kulture. I danas čakavski dijalekt ne gubi na snazi kako u svakodnevnom, tako i u umjetničkom ili znanstvenom okruženju što potkrepljuju i mnogobrojne manifestacije, natječaji (kako za djecu, tako i za odrasle) te znanstveni skupovi.

Susreti čakavskih pjesnika i natječaji čakavske poezije kao okosnice očuvanja dijalektalnog stvaralaštva

Zanimljivo je otkuda tako velik broj pjesnika. Zasigurno je da cjelokupna istarska kultura motivira stvaralačku poeziju svojih žitelja. Na svakoj seoskoj fešti ili priredbi njeguje se zavičajna poezija te se ističu i stvaralački pokušaji učenika osnovnih i srednjih škola.

Pjesništvo na materinjem jeziku njeguje se od najranijih osnovnoškolskih dana i na razini države kroz Smotru literarnog, dramsko-scenskog i novinarskog stvaralaštva učenika/ica osnovnih i srednjih škola – LiDraNo. Jedna je od temeljnih zadaća LiDraNa njegovanje hrvatskog jezika, dakle i dijalekata, kroz promicanje literarnog stvaralaštva. U sklopu Katedre Čakavskog sabora Žminj organizira se, u suradnji s časopisom *Modra lasta*, natječaj *Di ča slaje zvoni*, pa se na nj prijavljuju osnovnoškolci iz čitave zemlje koji pišu na čakavskom dijalektu. Godine 2005. na natječaj su se prijavile 42 škole, odnosno 170 autora s 222 pjesnička rada.

Gotovo svaka istarska općina njeguje i potiče dijalektalnu poeziju, predstavljajući je na susretima čakavskih pjesnika ili objavljivanjem u zbornicima i sl. Jedan je od najznačajnijih susreta istarskih čakavskih pjesnika manifestacija nazvana *Histrijada* koja se odvija u Vižinadi od 1994. godine. Svake se godine tiska knjiga sudionika *Histrijade* pod nazivom *Verši na šterni*. U dvanaest godina *Histrijade* zastupljeno je u *Veršima* više od 70 pjesnika te tiskano 657 pjesama. U posljednjim tiskanim *Veršima* izbornik je bio Miroslav Sinčić koji je, u predgovoru naslovljenom *Pjesnici na šterni traže osvježenje, ali*

povremeno i šterni treba svježe vode, napisao da je od 227 prijavljenih pjesama u pjesničku zbirku uvrstio 71 pjesmu. Spominje da je svake godine sve veći broj autora, ali za «vrsnoću pjesama ne bi se moglo reći da raste s povećanjem broja prijavljenih pjesnika i pjesama» (Sinčić, 2005: 6). I u predgovorima prijašnjih izbornika piše «da je raspon kvalitete prijavljenih pjesama velik i da su s jedne njegove strane pjesme onih pjesnika «koji znaju što će sa svijetom vlastite intime» i to ostvaruju ne samo zahvaljujući svom talentu, već i radom na sebi, čitanjem dobrih pjesnika i strožim odnosima prema svom stvaralaštvu, dok su s druge strane pjesme onih kojima ne nedostaje motivacije i upornosti, ali su im ambicije jače od talenta i nemaju (dovoljno) izrađen kritički odnos prema svojim uradcima» (Sinčić, 2005: 6).

Već se i Boris Biletić⁵ bavio problematikom dijalektalnog pjesništva u Istri. Ustvrdit će da pjesnici ne uspijevaju ostvariti svoj umjetnički izričaj niti pod okriljem alibija zavičajnosti odnosno dijalektalnog pjesništva (Biletić, 1999: 8).

Čakavski pjesnici svoje radove mogu slati i na *Proljetni natječaj Sveti Servul* u organizaciji Pučkog otvorenog učilišta Buje, koji se održava već jedanaesti put za redom. Natječaj je podijeljen u tri kategorije: za osnovnoškolce, za srednjoškolce i za odrasle.

I u Labinu, također u organizaciji Pučkog otvorenog učilišta, organizira se literarni natječaj pod nazivom *Ca je ča* na koji svoje radove već četrnaest godina šalju osnovnoškolci i srednjoškolci, a od 2005. godine i odrasli građani Labinšćine. U sklopu ove manifestacije izdana je jedna zbirka pjesama učenika osnovnih škola, te u manjem broju učenika srednje škole.

U Rovinjskom selu organizira se večer čakavske poezije pod nazivom *Seljanski susreti* koji će se 2006. godine održati petnaesti put. U Rovinju, u sklopu *Šoljanovih dana*, također se čita poezija, kao i na Književno-znanstvenom skupu *Tomizza i mi* koji će se 2006. godine organizirati u Umagu po sedmi put. U sklopu ovog skupa djeluje i manifestacija *Štijući i kantajući* na kojoj pjesnici iz regije čitaju svoju poeziju.

Zanimljivo je da u Puli od 1979. godine djeluje i Literarni klub *Uljanik*. Do sada su izdali osam zajedničkih zbirki pjesama. Literarni klub djeluje u najvećem istarskom poduzeću i jednom od najvećih hrvatskih brodogradilišta, 150 godina starom Uljaniku. Klub okuplja književne amatere, profesionalce i pučke stvaratelje kojima, kako navodi Kontošić, «preozbiljne književne institucije teško otvaraju svoja masivna vrata jer one priznaju samo profesionalce» (Kontošić, 1999: 8). Četrdesetak članova različitog obrazovanja i različitih zanimanja – od metalaca i ribara do medicinskih sestara i umirovljenika različitih narodnosti, piše poeziju na hrvatskom i talijanskom jeziku te na svojim dijalektima.

Još je jedan natječaj za dijalektalnu poeziju, nazvan *Histria*, pokrenula 1997. Istarska županija. U skladu s političkim interesima i marketingom, naglašena transregionalnost Istre zrcali se i u kulturnim zbivanjima pa je natječaj otvoren i za «autore iz

⁵ I sam je bio izbornik pete zbirke pjesama *Verši na šterni*.

raznih regija, dakle autorima iz Slovenije, Italije, kvarnerskog područja, Dalmacije i svima onima koji žele sudjelovati i koji su prihvatili dijalekt kako temelj vlastitog pjesničkog izraza» (Rota, 2001: 3). Ovaj je natječaj osmišljen tako da se jedne godine organizira natječaj, a sljedeće objavljuje zbornik. Međutim, kao i u drugim natječajima dijalektalne poezije, i ovdje se propituje i problematizira koncepcija natječaja između socio-političkih razloga i (ne)literarne vrijednosti (Biletić, 2001: 3). Osim ova dva ključna momenta promatranja dijalektalnog pjesništva te raznih zbivanja posvećenih upravo dijalektu, otkriva se i potreba za pripadanjem određenom identitetu te želja «da ga se slavi jezikom svakodnevnice i sna» (Bonanno, 2003: 9). Cilj je ovog natječaja međusobno dodirivanje i razumijevanje pojedinačnih graničnih etnikuma kroz univerzalni pojam dijalektalne poezije.

Vrlo vrijedna manifestacija pod nazivom *Susreti na dragom kamenu* u Raklju, koja se održavala povodom godišnjice rođenja Mate Balote, nažalost, se ugasila. Svojim je radom započela 1968. godine kada su se na prvim susretima okupili i ekonomisti i pjesnici. Uz velike prekide, zadnji su se pjesnički susreti održali 2004. godine.

Iako se na pojedine natječaje dijalektalne poezija prijavljuje i do 70 pjesnika, zanimljiv je podatak da Istarski ogranak Društva hrvatskih književnika (DHK) broji 38 članova od kojih su samo 15 članovi DHK-a, a ostali su takozvani članovi kandidati. Moramo imati u vidu da poneki dijalektalni pjesnik ne želi biti član strukovnog društva, kao i da svi članovi društva ne pišu na dijalektu. Neovisno o vjerodostojnosti ovih statističkih podataka, uočljivo je da je samo jedan dio pjesnika priznat od etablirane društvene grupacije, i to one koja kao primarni uvjet za priznavanja članstva uzima kvalitetu književnog rada, a ne etno-zavičajnu sentimentalnost.

Stojević navodi da je osamdesetih godina prošlog stoljeća «evidentirao» oko 400 ča-poeta u Hrvatskoj, a smatra da ih sada ima barem četverostruko više (Stojević, 2005). Napominje da je produkcija tih poeta vrlo intenzivna, ali bez značajnijeg odjeka jer su izdavači uglavnom različite zadruge, a vrlo rijetko renomirani izdavači. I on uviđa da su ta izdanja popraćena predgovorima ili pogovorima u kojima se najčešće piše o vrijednostima poput spašavanja jezika ili očuvanje rječnika, dok se umjetničke pjesničke ambicije stavljaju u drugi plan. Ili, vrlo izravno rečeno: «Radi se o nepoznavanju pjesničkog zanata pod krinkom spašavanja jezika.» (Stojević, 2005).

Hoće li ikada doći do kontrapunkta između pjesnika koji poznaju svoj zanat i «agresivnih amatera», kako ih naziva Biletić (Biletić, 1999: 8), koji pišu i objavljuju pod krinkom spašavanja svoje zavičajnosti? Možda ova dihotomija i nema potrebu istodobna skladnog zvučanja. Možda takozvana visoka ili elitna kultura i treba ostati odvojena od popularne kulture. Upravo iz te popularne kulture, oslobođene visoke umjetničke vrijednosti, progovara «mali» čovjek koji je u središtu zanimanja etnologa. Stoga i iz dijalektalnih dječjih pjesama možemo otkrivati promjene tradicijskog života unutar datosti vremena.

Tematska analiza pjesama

U zbirci *Čakavčiči* skupljeni su dječji radovi nastali od 1972. do 1992. godine, a na nju se nadovezuje zbirka *Čakavčiči pjeti*.

Do 1974. godine, učenici su u svojim pjesničkim radovima najčešće bili zaokupljeni prirodom, radom na polju, koscima, posebice životinjama – kravama, teladi, magarcima, svinjama, mišićima, psima, najrazličitijim pticama (sovama, ćukovima, svrakama, jarebicama, pjetlovima). Progovaraju i o vjenčanjima, maškarama, tradicijskim jelima poput *palente*, opisuju *čripnju* i bačve. Pišu i o temama koje će se uočavati i u kasnijim razdobljima poput ljubavi, emocija prema majci, ocu, baki i djedu.

Od 1974. do 1978. godine, osim o životinjama, ali u manjoj mjeri, i rodbini, piše se o kartaškim igrama, *kažunu*, ali i o televiziji, turistima i modernom selu:

«... *Aute kupuju i stari i mladići
pa se voze po putu u starima fići.
Niki na motiku nanke pensati ne rivaju
Pak gredu u grad i u fabriku delaju.
Stešo svi vole delati brajde
Jer je dobro da se i litra vina najde.*»

(Duda, 1993.)

Od 1979. do 1982. godine piše se o ljubavi, sreći, prirodi, *baladuru*, životinjama, rodbini. Za ovo je razdoblje karakteristično da se uvodi tema zemlje:

«... *Zemja muja
po tebe sua peštali
pu tebe sua hudili.
Ti si bila put,
ti si mučala,
i trpela,
i hranila nas ...*»

(Dušić, 1993.)

U razdoblju od 1983. do 1986. godine ponovno se isprepliću motivi životinja, rodbine, ljubavi, *kažuna*, zemlje, praznih kuća i drevnih navika, a ponajviše se piše o zemlji:

«*Kad puli Istrijana prideš,
Va konobu te popelje
Pit tiponudi,
Pršuta nariže.
To je stara užanca ...*»

(Galant, 1993.)

Razdoblje od 1987. do 1990. godine obilježeno je u dječjem stvaralaštvu dosadašnjim motivima, dok se kao novina javljaju talijanske mirovine i računala:

*«Kompjutere smo na svit donesli
ma nismo znali da biju nas mogli
gambijat
nikin svojin jazikon
praz srcai toplini
povidat
imalo za blago držat.»*

(Roža, 1993.)

U razdoblju do 1994. godine najmlađi Istrani zaokupljeni su, pored ostalih tema, i Domovinskim ratom:

*«...Frmaj ta rat,
da ljudi više na plaču,
da se svi protirani
doma tornaju!»*

(Creovac, 1993.)

Iz razdoblja od 1995. do 1997. godine, osim svih do sada nabrojanih tema, u zbirku je uvrštena i pjesma o renoviranju *Parencane* – nekadašnje željezničke linije Trst-Poreč:

*«... A mladi su mu rekli: Boh daj, Bepo,
a ča ste to grojze dopejali?
Mi se pera da ste žbaljali,
Parencana ni već za vino pejati,
Nego za turistište kontentati.»*

(Pahović, 1998.)

U posljednjoj zbirki *Kako ča zvoni va Žminje* iz 2005. godine učenici ponovno pišu o prirodi (vjetru, proljeću, životinjama, starim maslinama), o rodbini, posebice o bakama i djedovima, *kažunu*, konobi, tradicijskim instrumentima:

*«... Moj pradid hi je kupi,
najbolji majstor učini,
na čuda piri su svirile
i čuda njim sriću poželile.
Moj pradida je umra,
Vidalice su utihle,
Prababa hi je žalosna u armaron spravila,
Aš nidan na njih svirat ni zna
Tè lipe vidalice,
Stare i drevne,
Kako da su čekale jušto mene ...»*

(Širol, 2005.)

Neovisno o tome, hoće li o tradicijskim instrumentima i svojoj *prababi* i *pradidu* pisati dijete ili o svojoj *nuoni* njegovateljica, kuharica i pjesnikinja Nevenka Erman:

«... *Moja nuona*
je vajk nosila zaprežić
od dindijani.
Zaprežić je muora imet i žepić
Va žepe je
Nosila kakof ureh,
Lešnjak,
Kus kruha, fačolić ...»

(Erman, 2005.)

Ili renomirani istarski pjesnik Danijel Načinović o glazbenicima:

«... *Popolne su jopet tri nana pod jelvon*
- pampurijo, Tempeštai Vajs -
tesali, balnjali, čevlali, luštrali
i zdelali najliplji bajs.
A bajs je zasopa; je zvrnda i brunda ...
Hej, roška-batoška! Zum-zum!
Svirili su nani; su tancali nani;
U bačvicu tukli: Bum-bum!
Je doša i stari medvid s Učke gore,
Sve tancajuć cotić, šaltin ...
Je reka: Kumpanji, za Čića ni barka ...
Nu, dajte mi vaš vijulin!»

(Načinović, 2005.)

Iz svakog se od ovih radova iščitava tradicijsko zavičajno nasljeđe gledano očima djeteta, žene i muškarca. I upravo su doživljaji iz različitih uglova bogatstvo i slojevitost etnografskih zapisa. Velik broj dijalektalnih pjesnika omogućuje i očuvanje mnogobrojnih dijalekata Istre, pa čak i onda kada dijalektalno stvaralaštvo pod krinkom očuvanja identiteta i dijalekta prelazi u kič poput, primjerice, nastupa pjesnikinja koje diljem Istre promiču svoju zbirku poezija koja je nastala zbog svima njima istog osobnog imena Marija. Čak i ta *Marijada* govori o istinskim potrebama puka da se domaći govor, kao okosnica identiteta jedne regije, ne zaboravi, već uzdigne do univerzalne, visokopozicionirane poezije.

U razgovoru s Danielom Načinovićem otkrivamo njegov pogled na zavičajno nasljeđe u dijalektalnoj poeziji: «Recimo napišu motika ili ulika, recimo Remido Sošić piše na taj način, mislim na vrlo interesantan način. On je sačuvao rovinjski govor, on ima tu izričitu želju da popiše, da objasni budućim mladim generacijama kako je izgledao boškarin to je jako lijepo, samo glavna suština poezije nije ta ... Dijalekt ako nema svoju književnost on je izgubljen jer književnost skuplja jedan drugi tip etnografije a to su one suptilne vibracije osjećaja». Time se otvara pitanje za buduća istraživanja

tradicijskog emocionalnog nasljeđa kroz zajedničku nit etnologije i dijalektalne književnosti.

Literatura

- Biletić, B. (1999) Zavičajnost: Vrijednost ili alibi?, u: *Nova Istra*, 2-3, str. 8-13
- Biletić, B. (2001) Dijalektalno višeglasje graničnih vrijednosti, u: *Histria 2*, Zbornik natječaja za dijalektalnu poeziju, str. 9-11
- Bonanno, P. (2003) Pjesništvo kao pokretačka snaga za razumijevanje različitosti, u: *Histria 3*, Zbornik natječaja za dijalektalnu poeziju
- Brozović, D. (1998) Etničnost i jezik: uvodno razmatranje, ur. Ružica Čičak-Chand i Jumpes, J. 1998) u: *Etničnost, nacija, identitet: Hrvatska i Europa*, Ur. Ružica Čičak-Chand i Josip Jumpes, Institut za migracije i narodnost, Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo, Zagreb
- Črnja, Z. (1978) *Pogled iz provincije*, Čakavski sabor, Pula
- Duda, D. (1993) Moderno selo, ur: Josip Bratulić, *U Ruožice besied, čakavčiči 1972-1992.*, Katedra čakavskog sabora Žminj str:23
- Dušić, E. (1993) Zemja, ur. Josip Bratulić, *U Ruožice besied, čakavčiči 1972-1992.*, Katedra čakavskog sabora Žminj str:39
- Erman, N. (2005) *Ma je dušelo*, Katedra čakavskog sabora Žminj, str 85
- Galant, B. (1993) Stara užanca, ur: Josip Bratulić, *U Ruožice besied, čakavčiči 1972-1992.*, Katedra čakavskog sabora Žminj str: 62
- Grbić, J. (1998) Jezik i govor kao komponente pripadnosti zajednici (ogled o jeziku i identitetu), ur. Ružica Čičak-Chand i Josip Jumpes, u: *Etničnost, nacija, identitet: Hrvatska i Europa*, Institut za migracije i narodnost, Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo, Zagreb
- Kalapoš, S. (2002) *Rock po istrijanski* (O popularnoj kulturi, regiji i identitetu), Naklada Jesenski i Turk, Zagreb
- Kontošić, D. (1999) *Ud zlata rikam vile splele*, 7.zbirka pjesama LK «Uljanik» Pula str. 7-9
- Kraljić, S. (1993) Frmajte ta rat!, ur. Josip Bratulić, u: *Ruožice besied, čakavčiči 1972-1992.*, Katedra čakavskog sabora Žminj str: 146
- Ladavac, A. (2000) *30 obljetnica Čakavskog sabora*, Čakavski sabor Žminj.
- Matas, M. (1996) *Ca je ča izbor dječjih pjesama iz natječaja 1993-1995. godine*, Matthias knjižara i antikvarijat i Otvoreno sveučilište Labin, str. 68.

Milani Kruljac, N. (1997) *Dijalektalno kao aristokratsko*, Nova Istra, 3, str. 138-140.

Načinović, D. (2005) *Mužikanti*, Pučko otvoreno učilište Poreč, str. 73

Pahović, M. (1998) Renovana Parencana, ur: Nada Galant, u: *Čakavčici pieti*, Katedra čakavskog sabora Žminj str: 74

Rabac-Čondrić, G. (1992/1993-1993/1994) Čakavske antologije, u: *Radovi/Sveučilište u Splitu*, Filozofski fakultet Zadar. Razdio filoloških znanosti, Vol. 32-33(22-23), str. 203-221

Rota, M. (2000) Uvod, *Histria*, Zbornik natječaja za dijalektalnu poeziju str. 3-6

Rota, M. (2001) Uvod, *Histria 2*, Zbornik natječaja za dijalektalnu poeziju str. 3-5

Roža, M. (1993) Kompjuteri, ur. Josip Bratulić, u: *Ruožice besied, čakavčici 1972-1992.*, Katedra čakavskog sabora Žminj str: 100

Simeon, R. (1969) *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, I svezak A-O, Matica Hrvatska, Zagreb

Sinčić, M. (2005) Pjesnici na šterni traže osvježenje, ali povremeno i šterni treba svježe vode, u: *Verši na šterni XII*, Pučko otvoreno učilište Poreč

Stojević, M. (1987) *Čakavsko pjesništvo XX. stoljeća*, Izdavački centar Rijeka

Stojević, M. (2005) Jesu li čakavski pjesnici poput američkih Indijanaca?, *Glas Istre* 21.10. 2005.

Strčić, M. (1989) *Hrvatsko pjesništvo Istre 19. i 20. stoljeća*, Čakavski sabor, Pula

Šimunović, P. (1985) Mozaik istarskih govora, u: *Istra: Časopis za kulturu, književnost i društvena pitanja*, 23/2-3, str. 66-72

Širol, I. (2005) Vidalice, u: *Kako ča zvoni va žminje*, Katedra čakavskog sabora Žminj str: 41

Tončinić, F. (2005) *Čakavski sabor 2003.-2005.*, Čakavski sabor Žminj.

Valić, T. (1944) *Štorice iz Proštine*, Izdanje matice Hrvatske, Zagreb

Živković, I. i drugi (1995) *Asimilacija i identitet*, Školska knjiga, Zagreb